

УДК 74.200.53

*Григорій Васянович,
м. Львів*

МОРАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Обґрунтовується специфіка педагогічної діяльності. Доводиться, що педагогічна діяльність має сенс тоді, коли вона наповнена моральним змістом. Аналізується сутність морального вчинку, мотивації у здійсненні педагогічної діяльності.

Ключові слова: педагогічна діяльність, моральна діяльність, педагог, учень, моральний вчинок, моральні цілі, моральні засоби, мотивація.

Сутність буття людини з притаманною їй моральною характеристикою виявляється в практичній діяльності. Впродовж розвитку наукової думки цю тезу по-різному усвідомлювали філософи, соціологи, психологи, етики та історики. На важливості значення діяльності наголошували Піфагор, Сократ, Платон, Арістотель, Й.-В. Гете, І. Кант, Г.-В.-Ф. Гегель та ін.: «Статую прикрашає вигляд, людину – діяльність» (Піфагор); «У діяльності – початок буття» (Й.-В. Гете).

Найґрунтовнішу раціоналістичну концепцію діяльності вибудував Г.-В.-Ф. Гегель. Із позицій об'єктивного ідеалізму він розтлумачив діяльність як всепроникаючу характеристику абсолютного духу, яку зумовлюють внутрішні потреби цього духу до самозміни й саморозвитку.

С. К'єркегор заперечив гегелівську концепцію, розумному началу в людині він протиставив волю, а діяльності – життя, людське існування. Представники волюнтаристської та ірраціоналістичної теорій (А. Шопенгауер, Ф. Ніцше, Е. Гартман) розглядали волю як основу світового та індивідуального існування,

© Г. Васянович, 2012

розумним цілепокладанням (тобто діяльністю) вважали потяг і переживання.

Метою цієї статті є з'ясування проблем педагогічної діяльності, визначення ролі та місця вчинку, цілей і засобів, мотивації і моральної діяльності педагога.

Як моральна категорія діяльність відображає ті вчинки особистості, які свідомо підпорядковані моральним цілям і мотивам: бажання робити добро, сумлінно виконувати обов'язок, здійснювати високі ідеали. На цьому наголошував видатний психолог С. Рубінштейн: «Суб'єкт у своїх діяннях, в актах творчої самодіяльності не лише виявляється і розкривається, він у них створюється і визначається. Тому через те, що він робить, можна визначити те, ким він є; спрямованістю його діяльності можна визначити та формувати його самого... У творчості створюється сам творець. Лише у створенні ... етичного, соціального цілого створюється моральна особистість» [3, с. 106].

Від якості здійснення педагогічної діяльності безпосередньо залежить те, наскільки освіта сприятиме загалом розвитку особистості учня, студента і їх моральному розвитку зокрема. На думку сучасних українських педагогів (В. Гайворонської, І. Зязюна, С. Пазиніча, О. Пономарьова, О. Романовського, З. Черваньової), цю діяльність характеризують мета, об'єкт, суб'єкт, результат і сам процес діяльності.

Метою педагогічної діяльності є розвиток особистості учня, здатного до самодіяльності, самореалізації на основі гармонії з самим собою, природою і соціумом. Її досягають шляхом розв'язання конкретизованих завдань навчання й виховання людини – гідного громадянина своєї країни.

Суб'єктами педагогічної діяльності є не лише педагоги, а й батьки, суспільство, отже, соціальне середовище (держава, нація, релігійні конфесії, громадські організації), в якому здійснюється педагогічний вплив на людей, а також керівники підприємств і установ, виробничі та інші групи. Якщо суб'єктом педагогічної діяльності є педагог, вона набуває професійного характеру, за інших умов – залишається загальнопедагогічною.

Об'єкт педагогічної діяльності – учні та студенти, тобто люди, на навчання, виховання й особистісний розвиток яких спрямований навчально-виховний процес. Характерною особливістю педагогічної діяльності вважають те, що об'єкти

одночасно є її суб'єктами, оскільки, з одного боку, вони певною мірою управляють своєю навчально-пізнавальною діяльністю, а з іншого, – завдяки зворотному зв'язку здійснюють певний вплив на викладачів.

Результат педагогічної діяльності визначається єдністю інтелектуальної, трудової, громадянської, естетичної, фізичної зрілості, отже, формуванням цілісної особистості.

Педагогічна діяльність у моральному вимірі культурно та соціально детермінована, проте виявляється на рівні суб'єктності, де важливу роль відіграє вчинок.

Роль і місце вчинку в моральній діяльності педагога. Вчинок є складовою моральної діяльності; дією, що розглядається з погляду єдності мотиву і наслідків, намірів і справ, цілей і засобів. Його особливість полягає в тому, що за своєю сутністю вчинок – вища моральна цінність, міра людського буття і водночас зацікавлене ставлення суб'єкта до самих моральних цінностей, практичне їх утвердження за умов, коли вони піддаються сумніву або заперечуються. Спонукальною силою вчинку є не стільки норми моралі та права, скільки окрема особистість. Моральний обов'язок педагога передбачає здійснення добродесних дій: він повинен не лише навчати, а й виховувати громадянина держави, потенційно та реально здатного на добродесні вчинки. Його діяльність проявляється як метадіяльність.

У здійсненому вчинку виявляються сила розуму, почуттів, волі вчителя. Його духовність та інтелект є джерелом свідомого вибору, прагненням добродесності, її передбаченням, спрямованим на встановлення гуманних відносин у системах: «педагог – учень», «учень – педагог», «педагог – педагог», «педагог – батьки», «учень – учень» тощо. Сила морального вчинку особистості – у внутрішній, духовній моральній свободі, яка виявляється і тоді, коли доводиться чинити не тільки за потреби або під тиском зовнішніх обставин (залежностей), а й підносячись над ними.

Щоб не діяти як машина, людина повинна керуватись своєю почуттєвою сферою. Гуманне ставлення до інших утримує особистість від аморальних учинків, які спричинюють нещастя, викликають неспокій у душі та страждання. Моральні вчинки, навпаки, ошчасливають її, наповнюють життя смислом.

У виконанні вчинку значну роль відіграють не тільки розум, почуття, а й воля, прагнення особистості. Прагнення – це

особливий вид переживань разом із почуттями і розумовими процесами. У ньому неможливо виокремити чуттєві та розумові процеси, як і вважати його продуктом цих процесів. Прагнення існує та виявляється так само сильно, як страждання і задоволення. Водночас воно тісно взаємопов'язане з почуттєвими процесами, що обумовлюють розвиток переживання.

Здійснення справжнього вчинку вимагає від педагога духовної і фізичної напруги, адже в ньому виявляються рішучість, наполегливість, цілеспрямованість, боротьба мотивів. Суспільство, що відкидає моральні прагнення, продукує ситуацію, у якій зникає необхідність діяти за совістю. Це спричинює прагматичну поведінку вчителя. Він живе ніби у двох системах відліку одночасно: одна – для когось, інша – для себе, що віддаляє його прагнення виконати вчинок від реального здійснення.

Нині вчинок досліджують не лише етика й педагогіка, а й інші науки, зокрема сучасна психологія. Так, В. Татенко, В. Роменець убачають сутність учинку в єдності внутрішнього і зовнішнього, тілесного і духовного, біологічного і соціального, індивідуального і суспільного, свідомого, несвідомого і надсвідомого. Вони структурно, функціонально та генетично інтегрують ствердження і заперечення, творення і репродукування, свободу і необхідність. У вчинку як психічному осередку науковці виокремлюють такі форми прояву вчинкової активності особистості: подолання залежності від ситуації, умов і обставин або шляхом перетворення своїх внутрішніх позицій, або внесенням змін у ситуацію, перетворення її в напрямі, що дає змогу отримати бажані свободу і незалежність; мотивації вчинку, практичну дію, ефект післядії вчинку тощо [4, с. 165; 169-173].

Вчинкова діяльність передбачає визначення моральних цілей і засобів.

Співвідношення моральних цілей і засобів у педагогічній діяльності. В історії філософсько-етичної та педагогічної думки визначають три позиції щодо співвідношення моральних цілей і засобів.

1. Мета виправдовує засоби. Сформували її Н. Макіавеллі та І. Лойола. Згідно з цим гаслом не існує «негідних» і «святих» засобів. Для досягнення мети можна не брати до уваги їх моральний характер, оскільки вони освячені ціллю. На цьому підході ґрунтується принцип оптимальності моральної поведінки,

який презентує критерій ефективності засобів і нехтує критерієм їх моральності. Доцільними є ті засоби, що сприяють найшвидшій реалізації мети. У цій єзуїтській концепції йдеться не про співвідношення цінності засобу і морального характеру цілі, а про довільне їх оцінювання. Єзуїти замість дисципліни «палки» ввели систему нагород, змагань і шпіонажу. Частково відмовившись від системи механічного зубріння, методику навчання вони пов'язували з тиском на самолюбство і честолубство своїх вихованців.

Основними засобами впливу на вихованців були такі: тотальний цілодобовий нагляд за учнями у процесі навчання і під час ігор; доноси; заборони у вияві власної волі; абсолютне підпорядкування церкві та старшим; змагання тощо.

2. Абстрактний гуманізм. Він заперечив використання жорстоких, сумнівних у моральному плані засобів заради будь-яких цілей. Представники (Г. Тюрю, Л. Толстой, Л. Кінг, М. Ганді та ін.) цієї позиції наголосили, що мета не може виправдовувати аморальних засобів, тому в моральному виборі, учинках людина повинна послуговуватись такими із них, які є моральними, доцільними, утверджують добро за відсутності зла. Наприклад, позиція Л. Толстого екстраполювалась у педагогічну діяльність і виявилась в ідеї вільного виховання. Він вважав, що діти морально досконалі, тому прояв найменшого насильства над ними калічить їх душі. Якщо метою є виховання морально досконалої людини, то слід забути про засоби примусу, насильства. Виховний елемент – у викладанні предметів, любові вчителя до своєї науки, ставленні педагога до учня.

3. Мета не виправдовує, а визначає засоби (Г.-В.-Ф. Гегель). Цілі та засоби взаємозумовлені, між ними існує діалектичний взаємозв'язок. Засоби, до яких викладач змушений вдаватись, залежить від його мети.

Моральна мета і засоби є не тільки взаємовизначеними, а й співвідносними. Будь-яка ціль в іншій педагогічній ситуації може відігравати роль засобу, і навпаки – засіб у новій ситуації морального вибору може стати ціллю. Це виявляє неспроможність намагань визначити необхідність певного засобу лише шляхом його співвідношення з найближчою ціллю, яка, будучи досягнутою, стає засобом для вищої мети. Отже, потрібно дотримуватись послідовності у виборі засобів. За досягнення найближчої цілі

ціною, яка знижує моральну суть вищої мети, засіб досягнення слід відкинути як такий, що позбавлений доцільності. Для забезпечення морального вибору необхідно обґрунтувати конкретну поточну ціль не лише відповідно до віддаленої мети, а й щодо вже реалізованих. Оскільки досягнуті цілі співвідносилися з певними засобами, то слід бути дуже уважними до кожного засобу на кожному етапі. Вибір невідповідних меті засобів призведе до небажаного або протилежного цілі результату.

Отже, моральним є той засіб, який необхідний і достатній для моральної цілі, не суперечить вищій меті, не змінює її морального характеру. Засоби вибору мають бути ефективними і морально цінними. Їх доцільність взаємопов'язана з їхньою моральною якістю. Проблема співвідношення моральних цілей і засобів передбачає в певних ситуаціях вибір меншого зла. У позитивному сенсі цей принцип вибору формулюється як вимога «найбільшого добра» – обирати засоби, що не лише реалізують мету, а й є найбільшою самостійною цінністю. «Меншим злом» вважають результат узгодженості об'єктивних і суб'єктивних елементів вибору. У такому разі воно відіграє роль відповідного «балансу», якого потребують несприятливі обставини.

Проблема вибору «меншого зла» полягає у моральному компромісі, який вимагає від особистості усвідомленої жертви моральними цінностями заради збереження інших. У такій ситуації однаково зважають на позитивний і негативний моменти критерію вибору.

Здійснюючи навчально-виховний процес, педагог повинен уміти ставити цілі, адекватні можливостям їх досягнення учнями чи студентами. Якщо цього не враховувати, то мета не є моральною, адже неможливість її реалізації пригнічує вихованця або спонукає до знаходження аморальних засобів. Неадекватна ціль, що не відповідає здібностям, задаткам учня, нівелює його мотивацію. Деморалізує суб'єкта навчання і значна кількість нечітких цілей. Часто вихованець не знає всього обсягу матеріалу, у якій послідовності його слід вивчити тощо. Учні низько оцінюють близькі педагогічні цілі, якщо вони сформульовані так, що не дають змоги уявити результат. Крім визначення мети, викладач повинен враховувати цілі учня, впливати на формування сенсу кінцевої мети на певних етапах її конкретизації, порівнювати результати досягнення різних цілей різними учнями в різноманітних видах

діяльності. Також важливо враховувати ступінь прийняття цілей, передбачати негативні впливи щодо їх реалізації, уміти долати конфліктні ситуації з допомогою морального вибору та моральних засобів.

Тематико-змістовий аспект моральної проблематики професійної діяльності педагога відображений у співвідношенні її мотивів і наслідків.

Мотивація і наслідки моральної діяльності педагога. Результат людської діяльності часто не збігається не лише з поставленою метою, а й з мотивом. Цю суперечність учені розв'язують по-різному. Представники теорії моральної доброти, або педагогіки добра (І. Зязюн, Г. Сагач), визначальним в оцінюванні діяльності педагога вважають її мотив, а представники консеквенціалізму (лат. *consequens* – послідовний) – результат. Утилітаризм, гедонізм і евідемонізм, репрезентовані консеквенціалістським підходом (І. Бентам, Н. Крупська, Б. Скіннер), дотримуються матеріалістичних концепцій, у яких домінують задоволення потреб людини, реалізація нею певних соціальних функцій.

Консеквенціалістська концепція домінує в авторитарній педагогічній системі. П. Каптерев зазначав, що в сучасній школі поцінують лише успіхи і не надають значення процесу, в якому вони визрівають. Викладачі, контролюючи знання учнів, майже не враховують їх психологічний стан.

Теорія моральної доброти вимагає від педагога бути таким взірцем для учнів, який утворює їх віру в людину. Вона не допускає егоїстичних бажань, меркантилізму, дріб'язковості, зверхнього ставлення до вихованців, колег тощо. В. Сухомлинський наголошував на тому, що відсутність віри в людину нівелює педагогічну систему взагалі. Якщо в процесі навчання і виховання відсутні віра педагога та учня один в одного, сам навчально-виховний процес не відбувається.

Отже, учитель, виконуючи свою роботу, повинен керуватися педагогікою добра, благородними намірами та мотивами, які акумулюють усі особистісні значення діяльності. Російський психолог О. Леонтьєв (1903 – 1979) визначив три функції мотиву: спонукальну, пізнавальну і смислотворчу. Основну роль відіграє *смислотворча функція*, яка полягає в тому, що мотив символізує

суб'єктивну значущість конкретної поведінки чи діяльності для індивіда, виявляючи її особистісний сенс.

Американський психолог К.-Р. Роджерс (1902 – 1987) найважливішим мотивом життя людини вважав *тенденцію самоактуалізації*, яка передбачає не лише самозбереження і саморозвиток, а й виявлення найкращих якостей. Удосконалюючи внутрішній потенціал, педагог реалізує його у своїх вихованцях, у цьому полягає сенс його буття. Тенденція самоактуалізації визначає активність життєвої позиції, підвищену напругу, постійний процес морального зростання. Вчителі, які перестають самовдосконалюватися у професійному й моральному планах, не здатні розвивати учнів. Їх функція звужується до повідомлення формул і знань, доведення до відома дітей того, чого їм слід навчитись. Вони лише формально виконують обов'язок, у них відсутнє справжнє педагогічне покликання. Такі педагоги часто є самовдоволеними особистостями, які вважають себе обізнаними в усьому, освіченими, розвиненими, що дає їм право зневажливо ставитися до учнів. Свої міркування вони презентують як єдиноправильні, бездоганні, не контролюють власних розмов, безтактно втручаються в чужі справи. Усе це свідчить про їх обмеженість, малоосвіченість, лінощі.

Спонукальна функція полягає в осмисленні вчителем ситуації, за якої відбувається боротьба між добром і злом, справедливістю і несправедливістю. В цьому виявляються пріоритети особистості педагога у світі цінностей. Так, гуманістично спрямований учитель життєвим кредо обирає утвердження добра, справедливості та честі, що найкраще характеризує його педагогічну майстерність. Вона виявляється в орієнтації на особистість іншої людини, утвердженні духовних цінностей, моральних норм поведінки і стосунків на словах і в практичній діяльності педагога.

Основним у гуманістичній взаємодії вчителя з іншими людьми є їх внутрішня культура, висока мотивація. Відсутність цих якостей у педагога може знівелювати спонукальну силу мотиву до морального вчинку та дегуманізувати взаємодію в системі «Я – інший», за якої «Я» вважає, що всі є лише джерелом його власного блага. Домінування «Я» полягає в розумінні особистістю, що її повинні любити інші, а не вона їх. Так, наявність цієї позиції в керівника свідчить про те, що він вдаватиметься до експлуатування та приниження підлеглих.

Ділова спрямованість педагога характеризується мотивацією досягнення результатів усім колективом. Викладач із такою спрямованістю, вибираючи завдання, прагне виконувати керівну роль, переконати в доцільності власних інноваційних ідей, докласти зусиль до співпраці з колективом, сприяти успіху колег, учнів. У нього переважає бажання та зацікавленість в опануванні нових знань, навичок, умінь і процесу діяльності. Суть морального змісту діяльності такого педагога розкривається у відповідальності, доброчесності, гуманізмі, зорієнтованості не стільки на пізнання речей, скільки на пізнання людської сутності, творчого потенціалу. Учитель із діловою спрямованістю вміє керувати собою, чути і поважати інших, спонукати їх до доброчесності.

Особистісній спрямованості педагога притаманні позитивні й негативні особливості. Особистість, спрямована на себе, сумлінно ставиться до обов'язків, відповідальна, саморефлексує. Негативний аспект виявляється в «Я»-образі, який містить неоднозначні судження про себе. Найбільше їх конфліктність проявляється в суперечності між «Я»-реальним і «Я»-ідеальним.

Пізнавальна функція мотиву педагога передбачає, що він повинен з'ясувати суть моральних явищ, процесів, які перебувають у постійному розвитку (об'єктивно), і пізнати своє реальне «Я» (суб'єктивно). Неузгодженість між об'єктивним і суб'єктивним у діяльності вчителя може призвести до помилок у виборі мети, а також знецінити результат дії. Оскільки головним принципом самопізнання є віднайдення в собі реального «Я», основний мотив і завдання педагога полягають у тому, щоб допомогти вихованцеві пізнати свою людську сутність. Важливу роль у цьому відіграють самоспостереження, самокритика, самооцінювання, самоаналіз, саморегуляція, самоконтроль та ін.

Сучасний болгарський етик В. Момов обґрунтував *виправдовувальну функцію мотиву*. Вона розкриває залежність особистості від потреб суспільства та її відповідальність перед ним, ґрунтується на розвиненому почутті совісті. Відображаючи специфіку морального мотиву, ця функція одночасно є оцінювальною. Вона негативно виявляється в схильності до самообману. Так, опанувавши свій предмет, викладач часто перестає працювати над собою, оскільки легко розв'язує завдання. До ситуації, коли слід докласти значних зусиль для досягнення результату, він виявляється не готовим, губиться, занепадає духом і

відмовляється від роботи. Такі педагоги часто майстерно вибудовують інноваційні плани, однак першими від них відмовляються.

Моральна мотивація в навчальній діяльності вчителя може бути не лише стабільною, зростати, а й мати тенденцію до зниження і навіть її втрати. Якщо організація навчального процесу, моральний клімат у колективі не відповідають цілям і потребам викладача, мотивація починає знижуватися. Комфортна ситуація в колективі, налагодженість навчально-виховного процесу сприяють зростанню мотивації діяльності.

Ступінь мотивації і результат діяльності педагога значною мірою залежить від стимулювання його праці (матеріальне, психологічне, педагогічне, соціальне, моральне). *Матеріальне стимулювання* не обмежується тільки підвищенням заробітної плати, також практикують присвоєння звань учителям, категорій викладачам, майстрам виробничого навчання, преміювання, пільгове кредитування на спорудження житла тощо. Позитивних змін можна досягти за умов об'єктивного підходу до оцінювання праці педагога, оскільки суб'єктивний здатний знизити рівень мотивації діяльності суб'єкта.

Психологічний аспект процесу стимулювання спричиняє зміни в мотивації людини. Учитель, який працює за покликанням, завжди відчуває потребу в позитивних результатах своєї праці, що зумовлює спрямування його мислення, почуттів, волі, усвідомлення мети, мотивів тощо. За сучасних матеріальних умов педагог залежить від задоволення потреб найнижчого рівня – фізіологічних і потреб у гарантуванні безпеки. Рівень вищих потреб (соціального визнання, поваги, самовияву, реалізації потенційних можливостей) недоступний для нього. Це призводить до внутрішнього дискомфорту, переживань, страху перед майбутнім. У складних ситуаціях учитель може мігрувати, оминати конфліктні ситуації, звільнитись із роботи.

Мотивація викладача в сучасних умовах потребує пошуку позитивних психокорекційних впливів на нього (механізмів його психологічного захисту, отримання душевної рівноваги, цілісності). Основна функція «психологічного захисту» (З. Фрейд) полягає в зниженні емоційної напруги внаслідок тривоги щодо здійснення соціально значущих цілей, які конфліктували з потягами.

В. Козаков зазначив, що нині вивчено приблизно десять видів психологічного захисту, які умовно можна поділити на дві групи:

- 1) інформаційна (захист від зовнішньої інформації);
- 2) стабілізаційна (захист від внутрішньої інформації) [1, с. 189].

До інформаційної групи належать такі захисти: заперечення, придушення, раціоналізація та витіснення. Стабілізаційна група містить такі захисні механізми, як: проєкція, ідентифікація, заміщення, сновидіння, сублімація та катарсис. Психологічно захистити особистість і стимулювати її до активної діяльності – значить зосередити увагу на її внутрішньому світі, виявити зацікавленість станом її почуттів, прагнень і мрій. К.-Р. Роджерс назвав це «допоміжним контактом», що сприяє конкретній позитивній дії суб'єкта.

Соціальне стимулювання має створити оптимальні умови для продуктивної праці педагога за нового соціально-економічного становища. Динамічні зміни зовнішнього середовища (політика, право, демократія, економіка, наука, ринок тощо) зумовлюють невідповідність системи освіти сучасним суспільним запитам.

На результат педагогічної діяльності позитивно впливає система *морального стимулювання*. В. Сухомлинський уважав, що моральний стимул є основним серед інших, і наголошував, що обов'язково слід стимулювати вчительську працю. Критерієм оцінювання діяльності педагога має бути не стільки успішність учнів в оволодінні навчальним матеріалом, скільки всебічно розвинена особистість, виховання якої свідчить про вміння педагога розкрити перед вихованцем усі сфери духовного розвитку, у яких він зможе проявитися й відчути себе духовно багатим. Саме в цьому полягає моральний розвиток особистості [4, с. 73].

Із метою морального стимулювання педагогів у Державній програмі «Вчитель» передбачено проведення всеукраїнських конкурсів на кращий журналістський матеріал про педагога на радіо, телебаченні та в періодиці, художній твір, введення спеціальних програм про професійну діяльність учителя, його роль у розвитку нашої держави та громадянського суспільства, видання енциклопедичного довідника «Видатні історичні постаті освіти України».

На практиці моральне стимулювання залежить від управлінської культури керівника, який повинен виявити не лише

об'єктивність в оцінюванні результатів діяльності педагога, а й доброзичливість, увагу, тобто застосувати гуманістичні засоби впливу на нього. До них належать: подяки, почесні грамоти і звання, державні нагороди та ін., що сприяють не тільки зростанню продуктивності та якості праці, а й спонукають до самовдосконалення, творчості, самореалізації та стають джерелами духовного зростання людини.

У педагогічній практиці поширені випадки, коли керівник, помічаючи успіхи вчителя, мало цікавиться або зовсім не цікавиться тим внутрішнім зусиллям, яке педагог доклав задля отримання високого результату. Такий підхід є аморальним, оскільки слід високо оцінювати та надавати перевагу не результату, а совісті, творчості, мотивації діяльності вчителя. В сучасних умовах найсильніше стимулюють підвищення кваліфікації педагогів відкриті уроки (лекції), неформальна товариська взаємодопомога, самостійна робота за планом самоосвіти, комунікативні методи (вимоги та оцінки) тощо [2, с. 8].

Оцінювання професійної діяльності вчителя не передбачає пріоритетності мотиву чи результату. Цей процес взаємозумовлений і взаємопов'язаний, адже об'єктивний результат моральної діяльності та її значущість безпосередньо залежать від гідних мотивів і намірів.

Викладене дає підстави зробити такі *висновки*: 1). Педагогічна діяльність є метадіяльністю, оскільки вона спрямована на формування іншої особистості; 2). Педагогічна діяльність має сенс тоді, коли її зміст підпорядкований духовно-моральним чинникам; 3). Здійснення педагогічної діяльності вчителем передбачає визначення моральних цілей і засобів, мотивів і потреб із тим, щоб вона носила позитивний вчинковий характер.

До подальших аспектів дослідження проблеми відносимо такі: взаємозв'язок етичного й естетичного у педагогічній діяльності; стратегії педагогічної діяльності на сучасному етапі розвитку суспільства тощо.

Список використаної літератури

1. Козаков В.А. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: підручник: у 2 ч. – Ч. 1. Психологія суб'єкта діяльності / В.А. Козаков. – К. : КНЕУ, 2000. – 243 с.
2. Литвинюк Л. Становлення й розвиток вчення про стимулювання професійного зростання вчителів / Л. Литвинюк // Рідна школа. – 2004. – №2. – С. 6-8.

3. Рубинштейн С.Л. Принципы творческой самодеятельности (К философским основам современной педагогики) / С.Л. Рубинштейн // Вопросы психологии. – 1986. – №4. – С. 101-109.
4. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 тт. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 1. – С. 55-206.
5. Татенко В.О. Вчинок як принцип побудови теорії психології / В.О. Татенко, В.А. Роменець // Основи психології : підручник / [за заг. ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця]. – 3-є вид., стереотип. – К. : Либідь, 1997. – С. 161-173.

Григорій Васянович

МОРАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Обосновывается специфика педагогической деятельности. Доказывается, что педагогическая деятельность имеет смысл тогда, когда она содержит моральный компонент. Анализируется сущность морального поступка, мотивации в реализации педагогической деятельности.

Ключевые слова: педагогическая деятельность, моральная деятельность, педагог, ученик, моральный поступок, моральные цели, моральные средства, мотивация.

Grigoriy Vassianovych

MORAL PROBLEMS OF PEDAGOGICAL ACTIVITY

The author grounds the specifics of educational activities in the article. Educational activities in moral dimension are revealed in actions, where motive and consequences, intentions and actions, goals and means are combined, teacher's mind power, emotions, will, his independence from external circumstances are disclosed. Teacher's conscious moral choice is aimed to establish humane relations between people.

Actional activities involve identifying of moral goals and means. In the history of philosophical, ethical and pedagogical thought three positions on the moral value of goals and means are defined: 1). The end justifies the means, when to achieve the goal the moral character of the means can not be taken into account, as they are honored by goal (N. Machiavelli, I. Loyola). 2). Abstract humanism, which objected the use of cruel, morally questionable means for any purpose (G. Tyuro, L. Tolstoy, L. King, Gandhi et al.). 3). Goal does not justify, but specifies the means because goals and means are interdependent in dialectical relationship (H.-V.-F. Hegel).

It is proved that the moral means is the one necessary and sufficient for moral purposes, does not contradict the higher purpose, does not change its moral character. The problem of moral goals and means correlation provides selection of minor evil in certain situations. In the positive sense, the principle of selection is formulated as demand for «the greatest good» – to select means not only to implement the goal, but also to be the biggest independent value. The problem of selection of the «minor evil» is in moral compromise that requires the individual's conscious donations of moral values for the sake of others.

The result of activities does not often coincide with the goal and the motive. The representatives of good pedagogy (I. Zyazyun, G. Sagach) consider the motive as determinant in assessing the teacher's activities, while the representatives of consequentialism (Latin consequens – serial) – result (J. Bentam, N. Krupskaya,

B. Skinner). Motivation of educational activities fulfills incentive, cognitive, semantic (O. Leontyev), discharging (V. Momov) functions. K.-R. Rogers considered tendency for self-actualization to be the most important motive. The teacher implements his internal potential in the pupils; this is the sense of his existence. The degree of motivation and the results of teacher's activities largely depend on his work stimulation (material, psychological, educational, social, and moral).

The foregoing leads to the following conclusions: 1). Educational activities are meta activities because they are aimed at forming another person, 2). Educational activities make sense when the content is subordinate to the spiritual and moral factors and 3). Implementation of educational activities by the teacher involves identifying of moral goals and means, motives and needs to have positive active character.

Key words: *pedagogical activity, moral activity, teacher, pupil, moral deed, moral goals, moral means, motivation.*

Одержано 05.12.2011 р.